

BESLUT

2014-02-17

Dnr: 13/01244

SAKEN

P3 Dokumentär: Sjukhusspionen i Göteborg, 2013-05-04, dokumentär om sjukhusspionen i Göteborg: fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet var en radiodokumentär om den så kallade sjukhusspionen vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg. Av programmet framgick att en man hade anställts vid sjukvårdsförvaltningen år 1974 för att bedriva åsiktsregistrering av medlemmar i Kommunistiska förbundet marxist-leninisterna (revolutionärerna), KFML(r) [senare även kallat KPML(r)]. Fokus i dokumentären låg bland annat på att försöka få klarhet i vilken roll det Socialdemokratiska partiet och Säkerhetspolisen (Säpo) hade haft i placandet av "spionen" på förvaltningen. I inledningen av dokumentären sa reportern bland annat följande.

P3 Dokumentär handlar i dag om Sjukhusspionen. En berättelse om hur 70-talets rädsla för kommunism ihop med 50 år av socialdemokratiskt styre fick ödesdigra konsekvenser.

Vidare sa reportern bland annat följande.

Förbudet mot åsiktsregistrering var alltså ganska ihåligt i 70-talets Sverige. Viljan att hålla koll på de så kallade r:arna, alltså medlemmar i Kommunistiska förbundet marxist-leninisterna revolutionärerna KFML(r). Viljan att hålla koll på dem var nämligen mycket starkare.

Av dokumentären framgick att avslöjandet av den så kallade sjukhusspionen fick stor medial uppmärksamhet. Särskilt på grund av att det skedde strax efter avslöjandet av det som kom att bli känt som "IB-affären" år 1973, där en hemlig

underrättelseorganisation åsiktsregistrerade vänstersympatisörer utan riksdagens kännedom, och som kom att röra om i hela landet. I dokumentären intervjuades flera personer som på ett eller annat sätt uppgavs ha varit i kontakt med sjukhusspionen. Bland annat intervjuades dåvarande ordförandena för olika fackförbund vid sjukvårdsförvaltningen, dåvarande ordförande för Göteborgs Arbetarekommun, informationschefen vid sjukvårdsförvaltningen, statsvetaren Lars-Olof Lampers, journalisten som först skrev om sjukhusspionen i Aftonbladet samt sjukhusspionens närmaste chef NN. Programmet innehöll även flertalet utdrag från olika nyhetsprogram som sändes under den aktuella tiden i radio och tv.

Under programmet gjordes ett avbrott för *Eko*-nyheterna. När programmet återupptogs lämnades följande påannonsering.

Välkommen till P3, Sveriges Radio. Det här är en repris av P3 Dokumentär.

ANMÄLAN

Programmet har anmälts av NN, som själv medverkade i dokumentären. Enligt NN sände *P3 Dokumentär* i mars 2011 en dokumentär med titeln "Sjukhusspionen" där kritik fördes fram mot NN. I mars 2012 kontaktade NN Sveriges Radio (SR) och krävde ett genmäle och beriktigande av de brister som enligt honom fanns i programmet. Dokumentären, som fanns tillgänglig på SR:s webbplats, plockades bort av "tekniska skäl". När SR efter upprepade påstötningar från NN inte gjorde några ansträngningar för att infria sina löften om genmäle och beriktigande anmälde han programmet från mars 2011 till granskningsnämnden för radio och tv. Nämnden skrev av NN:s anmälan eftersom för lång tid hade passerat mellan anmälan och sändningsdagen av *P3 Dokumentär: Sjukhusspionen*.

NN blev senare kontaktad av en journalist som i november 2012 genomförde en intervju med honom. I maj 2013 sände SR en dokumentär som även den handlade om den så kallade "Sjukhusaffären" men dokumentären hade nu fått en ny titel, *P3 Dokumentär: Sjukhusspionen i Göteborg*. Programmet hade enligt NN genomgått flera förändringar. Flera speakertexter hade förändrats och NN medverkade själv i programmet. Väsentliga slutsatser och påståenden hade även förändrats i jämförelse med programmet som sändes i mars 2011. Enligt NN presenterades dokumentären i programtablån och i på- och avannonseringen av programmet som en repris.

Anmälaren är kritisk till programmet *P3 Dokumentär: Sjukhusspionen i Göteborg* och anser på närmare anförda grunder att programmet strider mot kravet på opartiskhet och saklighet. NN riktar bland annat följande kritik mot programmet.

- Flera av de uttalanden som NN gjorde under intervjun inför programmet var av väsentlig betydelse för sammanhanget men togs inte med i dokumentären.
- Det framkom inte i dokumentären att det under 1970-talet fanns flera rapporter som pekade på att KPML(r) hade kontakter med den palestinska organisationen Folkfronten för Palestinas befrielse (PFLP). Enligt NN hade det varit tjänstefel av Säpo att negligera dessa strömningar. Denna problematik presenterades inte i programmet och allmänheten kan därmed inte få förståelse för att denna utveckling utgjorde en säkerhetsrisk. I programmet beskrevs de så kallade r:arna som vanliga personer som skötte sitt jobb.
- Programmet har inte utformats som ett samhällsprogram med granskande frågor och svar till båda sidor, utan var ensidigt utformat. Även om man skildrade de yttre omständigheterna korrekt fick de intervjuade inte vid något tillfälle en kritisk fråga. I programmet förstärktes ett ensidigt fokus på den åsiktsregistrering som Socialdemokraterna påstods bedriva. Inget sades om den kartläggning av socialdemokrater och borgare som KPML(r):s så kallade driftceller bedrev.
- Lars-Olof Lampers uttalanden om den så kallade Tjörnaaffären, där terroristen Carlos ”Schakalen” skulle haft en kontakt på Sahlgrenska sjukhuset, bygger inte på komplett underlag. Det material som publicerats i media från 1980-talet och framåt, samt materialet som gått att få ut från Säpo, tyder på att Lars-Olof Lampers påståenden om affären är en så kallad tidningsanka.
- I dokumentären antydde det att politikern Leif Anderssons initiativ att anställa sjukhusspionen hade med ockupationen av västtyska ambassaden att göra. Detta förklaras inte och sätts inte heller i något sammanhang. Det finns andra orsaker till att säkerhetsläget i Sverige höjdes markant vid den aktuella tidpunkten. Genom att inte informera lyssnarna om dessa orsaker gynnas den part som har en vilja att dölja dessa uppgifter på ett oetiskt sätt.

NN anser vidare att SR inte har hanterat hans begäran om genmäle, som han gjorde efter att *P3 Dokumentär: Sjukhusspionen* sänds i mars 2011, på ett korrekt sätt. Enligt NN tog det 405 dagar innan SR infriade löftet om att hans kommentarer skulle beaktas.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SR anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

P3 Dokumentär är ett flerfaldigt prisbelönt program som gräver i arkiven och

pratar med dem som var med när det hände, där det hände. *P3 Dokumentär* sätter historiska händelser i ett sammanhang för att lyssnaren ska kunna få insikt om hur händelser i det förflutna lämnat avtryck i vårt nutida samhälle. Programmets syfte är inte att driva teser utan ambitionen är att spegla ett skeende eller en historisk händelse i det sammanhang och i den tidsanda som den ägde rum. Utgångspunkten i det nu aktuella programmet var den systematiska åsiktsregistreringen på sjukvårdsförvaltningen som troligen initierats av det styrande socialdemokratiska partiet och vilken säkerhetspolisen känt till. Det centrala var att åsiktsregistreringen ägde rum trots det förbud som fanns sedan flera år tillbaka och trots uppmärksamheten kring IB-affären ett par år tidigare. SR uppfattar anmälarens kritik så att det främst är denna utgångspunkt som han anser var problematisk. Anmälaren menar att r:arna bedrev motsvarande åsiktsregistrering vilket inte nämndes i programmet. Huruvida så är fallet eller ej kan inte programbolaget ta ställning till. Programmet handlade inte om storpolitik eller om olika grupperingars vilja att ha koll på varandras förehavanden. Valet av utgångspunkt och avgränsning i programmet framgick tydligt inledningsvis och innebar inte att det var partiskt eller osakligt.

Granskningsnämnden har att pröva innehållet i den dokumentär som sändes den 4 maj 2013, inte omständigheterna vid tillkomsten. SR vill ändå lämna följande kommentar till det som anmälaren påstår i denna del. Det stämmer att dokumentären *Sjukhusspionen i Göteborg* sändes första gången i mars 2011. Ett år efter att programmet sänts kontaktades SR av anmälaren som hade synpunkter på innehållet. Anmälaren anmärkte bland annat på att han inte var med. Programmet gick vid tidpunkten att lyssna på som podcast via webbsidan. Eftersom SR gjorde bedömningen att NN skulle tillföra en värdefull röst beslöt man att plocka bort programmet från webbsidan. Den 4 maj 2013 sändes den nya versionen där anmälaren var med och gav sin syn på åsiktsregistreringen, sin roll inom IB och anställningen av "sjukhusspionen". Han fick även berätta om hur han såg på de så kallade r:arna. SR kommer inte här uppehålla sig vid om vad som klippts bort i detalj. För att få plats med det nya materialet, det vill säga delar av intervjun med anmälaren, måste annat innehåll klippas bort i den första timmen av programmet.

Programmets första timme var alltså en ny version. Den andra timmen var dock en repris och det framgick i sändning. Anmälaren menar vidare att SR bytt titel på programmet. Det stämmer inte. En invändning som anmälaren har är att programmet inte tillräckligt betonade hur farliga r:arna faktiskt var. SR konstaterar att det finns olika uppfattningar. Det var uppenbart att de som låg bakom placeringen av "sjukhusspionen" på förvaltningen ansåg att r:arna var ett reellt hot. Det sas i dokumentären att Socialdemokraterna i Göteborg var "allvarligt oroad över att man inte visste vad det finns för kommunister". Det framgick att även säkerhetspolisen ansåg att det var av sådan vikt att ha koll på r:arna att man, trots förbud mot åsiktsregistrering, såg till att en person anställdes för att kartlägga andra på förvaltningen. Anmälaren fick dessutom

också tillfälle att betona att det fanns skäl att ta medlemmarna i KPML(r) på allvar. Bland annat sa han att partiet hade uttryckt att de med våld ville omstörta samhället.

Anmälaren skriver att skildringen av Sjukhusaffären i och för sig är ”tämligen korrekt” gällande det ”yttre händelseförloppet”. Han menar emellertid också att ingen av de intervjuade fick någon kritisk fråga. *P3 Dokumentär* är inte ett granskande program med huvudsyfte att ställa de medverkande till svars. Syftet är generellt att beskriva ett skeende i tiden. Oftast är det närmast en historisk skildring som drivs framåt av intervjuer med de som varit inblandade på olika sätt och experter av olika slag. Ibland förekommer naturligtvis även kritiska frågor. Vilka frågor som ställt i detta sammanhang känner inte anmälaren till eftersom frågorna som huvudregel inte finns med. SR kan dock inte se att detta förhållande påverkat sakligheten eller opartiskheten i programmet.

I programmet intervjuades flera som var inblandade på olika sätt. Medverkade gjorde även Lars-Olof Lampers, statsvetare, som granskat IB och turerna kring Sjukhusaffären för Säkerhetstjänstkommissionen. Lampers är således väl insatt i händelserna och hans slutsatser går att läsa i SOU 2002:95 ”Forskarrapporter till Säkerhetstjänstkommissionen”. Anmälaren menar att Lampers uttalande om Tjörnärendet och kopplingen till terroristen ”Schakalen” bygger på en så kallad tidningsanka. I dokumentären var det dåvarande ordförande för Göteborgs Arbetarekommun som berättade om hur han träffat Ebbe Carlsson, dåvarande pressekreterare till justitieministern, och att denne då visat ett kort på terroristen Schakalen. I samband med detta ska Ebbe Carlsson enligt ordföranden för Göteborgs Arbetarekommun ha sagt att Schakalen ”skaffat sig kontakter” i Sverige. SR har inte någon anledning att ifrågasätta uppgifterna så som de återgav. Anmälaren skriver att upphovet till tidningsankan ”gissningsvis” var ett påstående som Ebbe Carlsson gjort under pressade omständigheter vilket inte motsades i programmet. Det framgick tydligt att det var just Ebbe Carlssons påstående. SR ser inte att det var nödvändigt att ytterligare gå in på de i anmälan nämnda terroristkopplingarna mellan r:are och PFLP.

Fokus i programmet var säkerhetspolisens medvetenhet om åsiktsregistrering och den ovanliga tillsättningen av ”sjukhusspionen”. Påståenden om palestinska terroristkopplingar nämndes precis som anmälaren påpekar kortfattat i samband med det så kallade Tjörnärendet. Det finns dock andra avsnitt i serien *P3 Dokumentär* som kretsar kring den palestinska problematiken.

Sammanfattningsvis anser SR att det som framkom i programmet var sakligt och att ämnet, även om det avgränsats till att handla om åsiktsregistreringen som bedrevs av ”sjukhusspionen”, var allsidigt behandlat i programmet.

ANMÄLARENS KOMMENTAR TILL SR:S YTTRANDE

NN har, på närmare anförda grunder, kommenterat uppgifterna i SR:s yttrande. Han ställer sig bland annat frågande till varför SR inte gav någon förklaring till varför hans medverkan utgjorde en ”värdefull röst” i dokumentären från år 2013 men inte från år 2011. Det som återgavs i programmet av intervjun med anmälaren har i huvudsak inskränkts till vad som krävs för att i juridiskt hänseende ha beviljat honom genmäle för påståenden som annars troligen kunnat vara åtalbara som förtal. Att det tog närmare två år från sändningen av den första dokumentären tyder inte på en blixtnabb vilja att rätta till uppkomna brister.

Från såväl ett underrättelse- och säkerhetstjänstperspektiv som ur ett historiskt/journalistiskt perspektiv finns två centrala teman i Sjukhusspion-affären och dess bakgrund; åsiktsregistreringen och terroristkopplingen. De namnlistor som figurerat i ärendet gentemot Säpo omfattar uteslutande medlemmar/ antagna medlemmar i KPML(r). Utgångspunkten, först för Säpos intresse och därefter sjukhusspionens ”arbete” var att de delar av denna organisation som var verksamma inom Sjukvårdsförvaltningen i Göteborg också odlade kontakter med terrororganisationen PFLP. Det är inte en massmedial plikt att blunda för dessa kontakter. Eftersom detta är kärnan i motivet för Säpos engagemang och huvudpersonens verksamhet kan SR:s uppfattning om att det inte var nödvändigt att ytterligare beröra terroristkopplingarna mellan rarna och PFLP endast ses som uttryck för ett ställningstagande till förmån för KPML(r)-parten alternativt en utomordentligt dålig journalistisk.

SR saknar grundläggande kunskaper om underrättelse- och säkerhetstjänster i allmänhet och Sjukhusaffären i synnerhet. Förbudet mot åsiktsregistrering gällde Säpo. Att Säpo kartlade terrororganisationers kontaktnät, vilket de fortfarande gör, förhindras inte av detta förbud. Slentrianmässigt använder sig svensk journalistkår i allmänhet och *P3 Dokumentär* i synnerhet av uttrycket ”åsiktsregistrering” utan att egentligen ha några som helst belägg för om registreringen handlat om ”åsikter” eller författningsskydd (avsikter). Det legala förbudet mot åsiktsregistrering omfattade inte de politiska partierna, inte ens ”det styrande Socialdemokratiska partiet”. Därav följer att om och till den del den sjukhusspionen rapporterat personer för deras politiska åsikter till sitt parti, följer detta samma regler som den för rarna aktuella driftcellsrapporteringen. Att ta förbudet mot åsiktsregistrering för Säpo till utgångspunkt för en kritisk beskrivning av vad det socialdemokratiska partiet gör på en arbetsplats utan att vilja granska den åsiktsregistrering som deras motståndare gör är ett partiskt förhållningssätt.

Att sjukhusspionens rapportering till Säpo vid ett par tillfällen under ett år blivit känd och belagd är helt klart. Hans påstådda rapportering till det socialdemokratiska partiet har såvitt NN vet aldrig belagts med några dokument eller konkreta sakuppgifter, inte heller i det här aktuella programmet. Att bevisa att

sådan inte förekommit om den inte förekom utgör ett oöverstigligt intellektuellt problem. Detta förhindrar dock inte SR att driva tesen att sådan rapportering förekommit, trots att man ”inte driver teser” och man har då tagit ställning till denna tes.

När SR tar åsiktsregistreringsförbudet som utgångspunkt, gör SR en egen tolkning av vad lagen innebär. Men det ankommer inte på journalister vid SR att tolka lagen, och i detta fall dessutom feltolka den. Att det sker på ett sätt som gynnar ena parten i en konflikt, KPML(r), gentemot Socialdemokratiska partiet respektive Säpo, är ytterligare ett uttryck för partiskhet.

SR menar att eftersom *P3 Dokumentär* tydligt hänvisar till vem som sagt vad så har man gjort en korrekt hantering. Påståendet blir absurt med tanke på vad som är allmänt känt. Sedan början av 80-talet har ett flertal böcker givits ut som beskriver situationen på Säpo och Rikspolisstyrelsen, och som handlat om makten över Säpo. Det är allmänt känt att Hans Holmér aldrig gavs insyn i den verksamhet han var chef för, i synnerhet inte det som hade med utländsk terrorkoppling att göra. Det är pinsamt att *P3 Dokumentär* ger Hans Holmér och Ebbe Carlsson någon form av faktamässig tyngd fast det getts ut så många böcker och dokumentärfilmer som visar att så inte är fallet. Detta visar att *P3 Dokumentär* medvetet väljer att inte beakta fakta som pekar åt ett annat håll. Hade *P3 Dokumentär* tänkt efter hade de begärt ut den så kallade Ebbe Carlsson-rapporten och där upptäckt att Schakalen över huvudtaget aldrig någonsin påståtts ha varit i Göteborg.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (vid tidpunkten för sändningen enligt 6 § i sändningstillståndet och efter den 1 januari 2014 enligt 14 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om

intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

Om en anmälan har kommit in senare än tre månader efter det att ett program har sänts bör granskningsnämnden enligt sin instruktion inte granska programmet, om det inte finns särskilda skäl att ändå granska programmet (15 § i förordning med instruktion för Myndigheten för radio och tv).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar inledningsvis att NN i sin anmälan för fram kritik mot SR:s hantering av hans begäran om genmäle, som han riktade till programföretaget ett år efter sändningen av programmet *P3 Dokumentär* i mars 2011 med titeln Sjukhusspionen. En förutsättning för att nämnden ska kunna bedöma om det finns ett befogat anspråk för ett genmäle är att nämnden tagit del av innehållet i det program eller inslag som föranleder en sådan begäran. Nämnden, som skrev av NN:s anmälan mot programmet som sändes i mars 2011 eftersom för lång tid hade passerat mellan anmälan och sändningsdagen, har inte granskat innehållet i programmet från 2011. Nämnden gör därför inte någon bedömning av om SR:s hantering av anmälarens begäran om genmäle överensstämmer med bestämmelsen i SR:s sändningstillstånd. Anmälarens invändningar i denna del lämnas utan åtgärd.

Nämnden konstaterar vidare att det inte ingår i nämndens uppgifter att pröva omständigheter kring tillkomsten av ett program. Nämndens uppgift är att granska innehållet i sända program i förhållande till bestämmelserna i radio- och tv-lagen och programföretagens sändningstillstånd. Dessa bestämmelser är inte tillämpliga på textinformation på programföretagens webbplatser. Anmälarens invändningar som rör tillkomsten av programmet och den textinformation som förekommit på SR:s webbplats lämnas därför utan åtgärd.

Det aktuella programmet skildrade den så kallade Sjukhusaffären och den åsiktsregistrering som bedrevs vid sjukvårdsförvaltningen i Göteborg under mitten på 1970-talet. Det framgick enligt nämndens mening att programmets fokus låg på att skildra förekomsten av åsiktsregistrering vid förvaltningen och det sätt på vilket det skedde. Att skildra ett historisk skeende i ett program av detta slag utifrån denna utgångspunkt strider enligt nämndens mening inte mot kravet på opartiskhet. Det förhållandet att programmet inte innehöll någon närmare redogörelse för varför det ansågs motiverat att bedriva spaning mot de så kallade r:arna medför inte att programmet i detta avseende strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

I programmet medverkade flera personer som med egna ord redogjorde för sin syn på den så kallade Sjukhusaffären. Nämnden kan inte finna att deras uttalanden och beskrivningar av olika händelser medför någon överträdelse av kraven på opartiskhet och saklighet i SR:s sändningstillstånd.

Av SR:s yttrande framgår att den första timmen av programmet var en ny version och att den andra timmen som sändes efter ett avbrott för nyheter var en repris av ett tidigare sänt program. Nämnden, som konstaterar att det framkom först i påannonseringen av programmet efter avbrottet för *Eko*-nyheter att den andra timmen var en repris, anser att det tydligare kunde ha framgått av programpresentationen vilka delar av programmet som var nya och vilka som hade sänts tidigare. Nämnden kan dock inte finna att det anmälaren tar upp i denna del innebär att det har förekommit någon överträdelse av kravet på saklighet.

När det gäller anmälarens invändningar mot dokumentärens innehåll och utformning i övrigt kan nämnden inte heller finna att det förekommit någon överträdelse av kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, K-G Bergström, Elisabet Bäck, Leif Hedman och Jan Holmberg efter föredragning av Tarek Touma.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Tarek Touma